

ROSTWOROWSKI STANISŁAW (1888-1944)

Urodził się 19 grudnia 1888 roku w Krakowie. Pochodził z rodziny inteligenckiej o tradycjach szlacheckich. Syn Stanisława Jakuba artysty-malarza, absolwenta Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu i matki Teresy z Lubienieckich. Naukę rozpoczął w cesarsko-królewskim III Gimnazjum im. Sobieskiego w Krakowie w roku szkolnym 1898-1899. Zaangażowany w działalność niepodległościową. Członek Tajnego Związku Młodzieży Polskiej. W klasie piątej był m.in. opiekunem samokształcenia klas trzecich, a dwa lata później wybrany został delegatem szkoły na międzyuczelnianą konferencję Gimnazjalnej Komisji Zetowej. Brał udział także w obowiązujących „zetowców” ćwiczeniach fizycznych w sekcji krakowskiego „Sokoła”. W 1906 roku zdał maturę i rozpoczął studia na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Katolickiego w szwajcarskim Fryburgu. W 1910 roku ukończył studia, uzyskując doktorat z chemii z wyróżnieniem „Summa cum laude”. Przebywając w Szwajcarii, zetknął się z przyszłymi prezydentami II Rzeczypospolitej Gabrielem Narutowiczem i Ignacym Mościckim oraz z zyskującym coraz większą sławę Ignacym Paderewskim. W marcu 1911 roku na Uniwersytecie Jagiellońskim nostryfikował swój dyplom fryburski, a od 1 kwietnia tegoż roku przyjął asystenturę przy prof. Suthorsie, kierowniku Katedry Chemii Organicznej na Uniwersytecie w Getyndze.

1 kwietnia 1912 roku powrócił do Krakowa i rozpoczął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu, uwieńczone drugim tytułem naukowym – doktora filozofii. W tym czasie został asystentem na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Jagiellońskiego i pełnił funkcję kierownika fermy doświadczalnej Zakładu Rolno-Doświadczalnego w Mydlnikach koło Krakowa. Wygłaszał odczyty w Wyższej Szkole Rolniczej w Dublanach; przygotował do druku prace naukowe, dotyczące techniki nawożenia gleb. W chwili wybuchu I wojny światowej na początku sierpnia 1914 roku otrzymał przydział do Wydziału Wojskowo-Naukowego przy Komisji Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych. Wraz z utworzeniem Naczelnego Komitetu Narodowego został skierowany do prac powstałego Departamentu Wojskowego. Rezygnując z funkcji urzędnika wojskowego, 2 września 1914 roku zgłosił się w ośrodku mobilizacyjnym w Krakowie przy ulicy Wolskiej, gdzie formował się oddział ułanów. Otrzymał przydział do 2. szwadronu. I tak rozpoczęła się jego wieloletnia służba wojskowa. 2 października 1914 roku wraz ze szwadronem przerzucony został na Węgry. Brał udział m.in. w bitwach pod Cucyłowem, Mołotkowem, w ciężkich walkach w Karpatach w rejonie Rafajłowej i Zielonej. W styczniu 1915 roku wraz z II Brygadą Legionów uczestniczył w walkach wokół przełęczy górskiej pod Kirlibabą, a w czerwcu 1915 roku w drugiej bukowińskiej ofensywie armii austriackiej, m.in. w bitwie pod Rokitną, gdzie dowodził flankowym patrolem. 30 września 1914 roku otrzymał nominację na kaprała, 27 października na plutonowego, 25 grudnia na wachmistrza,

a 4 czerwca 1915 roku na chorążego. Z dniem 15 sierpnia 1915 roku został odkomenderowany na stanowisko oficera ordynansowego przy Komendzie II Brygady Legionów, a następnie do pracy w sztabie Brygady. 15 grudnia 1915 roku otrzymał awans na podporucznika.

Od lutego 1916 roku do października 1917 roku pracował w Departamencie Wojskowym Naczelnego Komitetu Narodowego, a następnie w adiutanturze Rady Regencyjnej. 18 marca 1918 roku otrzymał nominację na rotmistrza. Skierowany został z tajną misją do Wielkopolski w celu rozszerzenia werbunku do wojska. W powiecie szamotulskim poznał swoją przyszłą żonę – Zofię Mycielską. Ich ślub odbył się 25 września 1918 roku w Gębicach w powiecie gostyńskim. W listopadzie 1918 jako adiutant księcia Zdzisława Lubomirskiego uczestniczył w powitaniu Józefa Piłsudskiego, powracającego do Warszawy z więzienia w Magdeburgu. W niepodległej Polsce nie szukał kariery w działalności politycznej czy administracyjnej, lecz zgłosił się do wojska. W latach 1919-1920 brał udział w wydarzeniach wojennych na wschodnich rubieżach II Rzeczypospolitej. 12 kwietnia 1919 roku został mianowany kapitanem sztabu generalnego i otrzymał funkcję kierownika ekspozytury kwatermistrzostwa głównego przy Naczelnym Wodzu w Wilnie, a następnie został szefem kwatermistrzostwa frontu litewsko-białoruskiego w Lidzie. Później pełnił funkcję szefa oddziału V w dowództwie 4. Armii, wreszcie zastępcy szefa III oddziału 4. Armii. 1 kwietnia 1920 roku major sztabowy Rostworowski objął funkcję szefa oddziału operacyjnego w Grupie Poleskiej, a następnie w dowództwie 5. i później 3. Armii.

Po zakończeniu wojny bolszewickiej, w grudniu 1920 roku, został skierowany na Górny Śląsk. Brał udział w działaniach na rzecz powrotu Górnego Śląska do Macierzy. Do wybuchu III powstania śląskiego Rostworowski (ps. „Lubieniec”) pełnił funkcję szefa sztabu Dowództwa Ochrony Plebiscytu (17.03-2.05.1921), a od 2 maja szefa sztabu Naczelnej Komendy Wojsk Powstańczych. Jego zasługą było m.in. przygotowanie planu operacyjnego i organizacyjnego powstania. W czasie jego trwania był jednym z głównodowodzących. Opracowywał i wydawał komunikaty bojowe. W latach 1922-1923 przeszedł roczne doszkalanie w Wyższej Szkole Wojennej w Warszawie. 1 lipca 1923 roku otrzymał awans do stopnia podpułkownika dyplomowanego. Wrócił do służby liniowej. Początkowo był drugim zastępcą dowódcy 15. pułku ułanów, później jego kwatermistrzem, a w 1924 roku otrzymał przydział na szefa sztabu 3. Dywizji Kawalerii. 28 kwietnia 1925 roku przeniesiony został na stanowisko szefa sztabu 14. Dywizji Piechoty w Poznaniu. W czasie wypadków majowych 1926 roku opowiedział się po stronie prezydenta. 11 października 1926 roku przeniesiony został na stanowisko zastępcy dowódcy 2. pułku strzelców konnych w Hrubieszowie. Od 1928 roku dowódca 27. pułku ułanów w Nieświeżu. W 1930 roku przejął dowództwo 22. pułku ułanów w Brodach. 1 stycznia 1931 roku został mianowany pułkownikiem dyplomowanym. 31 sierpnia 1935 roku przeszedł w stan spoczynku na własną prośbę.

Po wielu latach służby wojskowej oddał się pracy na roli w majątku Gębice, który przypadł w spadku jego żonie. Prowadził ożywioną działalność w wielu organizacjach społecznych o profilu rolniczym. Czynny był także na polu działalności katolickiej. W chwili wybuchu II wojny światowej został ponownie powołany do wojska. Otrzymał przydział na stanowisko dowódcy obrony przeciwlotniczej garnizonu miasta Kalisz. Po trzech dniach walk wraz ze sztabem skierowany został do Warszawy. 10 września objął stanowisko szefa sztabu w dowództwie obrony odcinka Warszawa-Wschód (Praga). Po kapitulacji stolicy uniknął niewoli. Przez Litwę, Łotwę i Szwecję (pieszo, furmankami, koleją, statkiem, samolotem) dotarł do Paryża i zameldował się u gen. Władysława Sikorskiego. Był pierwszym, który przywiózł mu relację z obrony Warszawy w kampanii wrześniowej. W czasie kilkumiesięcznego pobytu w Paryżu wygłosił odczyt na temat obrony Warszawy i zabiegał o przydział liniowy lub skierowanie do walczącego kraju. Otrzymał nominację na kierownika bazy przerzutowej „Bolek” w Bukareszcie (przyjął pseudonim „Prawdzie”). Organizował ewakuację polskich żołnierzy do Francji, nawiązywał kontakty z krajem, organizował przerzuty kurierów, odwiedzał obozy internowanych.

W drugiej połowie stycznia 1941 roku został przeniesiony na stanowisko komendanta bazy przerzutowej w Budapeszcie. W maju 1942 roku został skierowany na ziemie polskie, do Armii Krajowej. Do Warszawy przybył szlakiem kurierskim przez Koszyce-Rożniawkę-Orawkę-Nowy Targ-

Kraków. Pod pseudonimem „Odra” został przydzielony do komórki „Obserwatorium”, której od jesieni 1943 roku był kierownikiem. Grupowała ona najstarszych stopniem oficerów sprawujących funkcję tzw. inspektorów kierunkowych. Dokonywał inspekcji w oddziałach terytorialnych, partyzanckich, przeprowadzał szkolenia dowódców oddziałów w zakresie taktyki dowodzenia. 12 stycznia 1944 roku otrzymał awans na stopień generała brygady. Na początku kwietnia 1944 roku przeniósł się do Krakowa. Tu mieścił się jego punkt dowodzenia. Nadzór generała obejmował działania na terenie od Wisły aż po Karpaty włącznie, a w głąb sięgał po Zaolzie, Opolszczyznę, Górny Śląsk i Zagłębie. Stanisław Niekrasz, ówczesny oficer Sztabu Śląskiego Okręgu AK, tak wspominał generała: „pozostawił na osobach, które się z nim się zetknęły, silne wrażenie, zjednał sobie wszystkich swobodą i kulturą bycia, spokojem, odwagą i wiarą w rychłe zwycięstwo”. Rostworowski był poszukiwany przez gestapo, zlekceważył jednak ostrzeżenia polskiego kontrwywiadu. 11 sierpnia 1944 roku został aresztowany w swojej konspiracyjnej kwaterze przy ulicy Świętego Marka 8. Zamordowany w kaźni gestapo przy ulicy Pomorskiej w Krakowie. Ostatnie chwile życia „Odry” są nieznane. Był autorem licznych prac z dziedziny wojskowości oraz szkiców wspomnieniowych.

Uhonorowany został wieloma odznaczeniami polskimi i zagranicznymi: Złotym i Srebrnym Krzyżem Orderu Virtuti Militari, Krzyżem Niepodległości, Krzyżem Walecznych (czterokrotnie), Krzyżem Kawalerskim Polonia Restituta, Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Walecznych Śląska, Medalem Niepodległości, Medalem 10-lecia, Krzyżem Armii Krajowej, Francuską Legią Honorową V kl., Belgijską Legią Honorową V kl., Srebrnym Medalem Waleczności I i II kl. (austriacki), Signum Laudis, Krzyżem Karola Austriackiego, Odznaką Honorową 2. Brygady Legionów Polskich, Odznaką Honorową 2. Pułku Ułanów Legionów Polskich, Odznaką Honorową Departamentu Wojennego, Odznaką 22. Pułku Ułanów, Odznaką 27. Pułku Ułanów, Odznaką Wyższej Szkoły Wojennej, trzema Złotymi Medalami „Za Strzelanie z Pistoletu”, jednym Złotym Medalem „Za Strzelanie z Karabinu Małokalibrowego”.

Encyklopedia Powstań Śląskich, Opole 1982, s. 482; S. Rostworowski, *Luna od Warszawy*, Warszawa 1974, s. 13-261; Z. Mierzwiński, *Generalowie II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1990, s. 243-251; G. Skorupski, *Stanisław Rostworowski – generał z Gębic*, „Życie Gostynia” 2002, nr 14, s. 6; M. Bigaj, T. Jarus, *Znani i nieznani patroni pępowskich ulic*, Pępowo 2005, s. 19-24.